

میزان اثربخشی برنامه های فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی فارس از دیدگاه دانشجویان

عبدالحمید فرزانه^{2,1*} و مژگان امیریان زاده²

تاریخ پذیرش: 95/6/21

تاریخ دریافت: 95/2/23

چکیده

هدف از این پژوهش ارزیابی میزان اثربخشی برنامه های فرهنگی دفاتر فرهنگ دانشگاه آزاد اسلامی فارس از دیدگاه دانشجویان رشته های گوناگون این دانشگاه می باشد. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه گرد آوری داده ها توصیفی از نوع پیمایشی بوده است و برای محاسبه حجم نمونه مورد نیاز از فرمول کوکران بهره گیری شده و جامعه آماری آن تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی استان فارس به تعداد 120000 نفر بوده است، اگر چه تعداد نمونه به مقدار 384 پرسش نامه صحیح مبنای تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای انتخاب نمونه مورد نیاز از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای و سه پرسش نامه محقق ساخته، مربوط به فعالیت های کانون قرآن و عترت، ستاد اقامه نماز و فوق برنامه های فرهنگی که از روایی قابل قبول برخوردار بوده استفاده شده است. پایایی پرسش نامه ها که از روش آلفای کرونباخ بدست آمده به ترتیب 0/85 ، 0/82 و 0/82 بوده است. **نتایج** نشان دادند میانگین تاثیر گذاری برنامه های فرهنگی بخش های سه گانه یاد شده از دیدگاه دانشجویان پایین تر از سطح قابل قبول ارزیابی شده و تفاوتی معنادار بین عملکرد برنامه های فرهنگی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر وجود ندارد و فقط دانشجویان رشته پزشکی عملکرد برنامه های کانون قرآن و عترت را بالاتر از حد نرمال ارزیابی کرده اند.

واژه های کلیدی: ارزیابی، اثربخشی، برنامه های فرهنگی، دانشجویان، دفاتر فرهنگ اسلامی.

1- استادیار گروه فقه و حقوق اسلامی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

2- استادیار مدیریت آموزشی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران.

*- نویسنده مسئول مقاله: farzazaneh2139@gmail.com

مقدمه

فرهنگ مجموعه ای از ارزش ها و باورهای خاص هر جامعه است که حفظ و باور عمیق نسبت به آن نقش حیاتی و تعیین کننده در رشد و بالندگی و ثبات آن جامعه ایفا می کند به گونه ای که امام خمینی ره در صفحه 41 وصیت نامه الهی-سیاسی خود می فرماید: "فرهنگ مبدأ خوشبختی ها و بدبختی های ملت است... آن چیزی که ملت ها را می سازد فرهنگ صحیح است... اگر فرهنگ درست بشود، یک مملکت اصلاح می شود".

زندگی بشر امروزی، بیش از هر زمان دیگر با پدیده فرهنگ نسبت دارد. جامعه ایرانی پس از پیروزی انقلاب اسلامی، سیمای فرهنگی بیش تری پیدا کرده و همین مسئله، واگذاری سیاست گذاری فرهنگی به دولت یا نهادهای خارج از دولت، از مسایلی است که در میان اندیشمندان از اجماع نظر برخوردار نیست. حرکت در مسیر تحقق دانشگاه تمدن ساز، تربیت دانشجویان توانمند و تقویت کارکرد های دوگانه تولید علم و فرهنگ، نیازمند طراحی آگاهانه و اجرای برنامه های فرهنگی متنوع و تأثیرگذار است.

از این رو، در این پژوهش که به صورت میدانی انجام خواهد شد، تلاش می شود میزان تأثیرگذاری برنامه های فرهنگی دفاتر فرهنگ اسلامی در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی فارس از دیدگاه دانشجویان مورد بررسی قرار گیرد. بدیهی است با توجه به مشابهت برنامه های فرهنگی تمام دانشگاهها با یکدیگر، نتایج این پژوهش در برنامه ریزی های فرهنگی همه دانشگاهها و نهادهای آموزش عالی قابل استفاده خواهد بود.

بر اساس نظر کارشناسان، برنامه های فرهنگی در دانشگاهها رسالتی مهم را دنبال می کنند که در سه حیطه دانش، نگرش و رفتار می بایست تغییر ایجاد کنند. این که تا چه اندازه برنامه های فرهنگی دانشگاهها در این راستا موفق عمل کرده است؟ و تا چه اندازه توانسته است در حیطه های سه گانه فوق تأثیرگذار باشد، مسئله ای است که ذهن برنامه ریزان و سیاست گزاران سطح کلان را به خود مشغول کرده است. عوامل گوناگونی در اثربخشی برنامه های فرهنگی موثرند که باید مورد بررسی قرار گیرند. (Mazboohi & Maleki, 2010)

برخی از کارشناسان، چهارده اصل اساسی را در برنامه ریزی فرهنگی مشخص کرده اند که توجه به آن ها می تواند تأثیرگذاری برنامه ها را تا حد زیادی تضمین کند. اصول یاد شده بدین قرار است:

- 1- تغییرظاهر، 2- تحول باطن، 3- مداومت و محافظت بر عمل، 4- اصلاح شرایط، 5- احساس مسئولیت، 6- آراستگی، 7- فضل، 8- عدل، 9- عزت، 10- تعقل، 11- تذکر، 12- مساحمت، 13- ابراز یا منع محبت، 14- سبقت (khandan,2006).

چنانکه ملاحظه می شود، برنامه ای که نتواند در ظاهر و باطن تغییر ایجاد کند و شرایط را اصلاح نماید، بی تأثیر بودن خود را اثبات کرده است. دانشگاه با پرورش انسان های توانا و فرهیخته و آموزش نخبگان و برگزیدگان یک جامعه، یکی از مهم ترین نهادهای آموزشی در توسعه فرهنگی است. فرهنگ دانشگاهی از عوامل موثر بر توسعه علمی است و بین چگونگی و مختصات فرهنگ دانشگاهی و میزان رشد و توسعه علمی رابطه وجود دارد. از این رو، این پژوهش در پی ارزیابی میزان تاثیر گذاری برنامه های فرهنگی دفاتر فرهنگ اسلامی در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی استان فارس می باشد که با توجه به مشابهت برنامه های دیگر دانشگاهها، نتایج آن تعمیم پذیر خواهد بود.

امروزه اهمیت برنامه های فرهنگی بر کسی پوشیده نیست. بویژه در دانشگاه به عنوان مهم ترین سازمان تاثیرگذار بر سایر نهادهای جامعه می توان برنامه های فرهنگی را از جمله مهم ترین برنامه ها برشمرد. امام خمینی ره در مورد اهمیت کار فرهنگی و تأثیر آن بر اصلاح جامعه می فرماید: "شما دانشگاهی ها کوشش کنید که انسان درست کنید، اگر انسان درست کردید، مملکت خود را نجات می دهید (Imam Khomeini, Ruhollah, 2006) و در جای دیگر می فرماید: "چه بسا اشخاصی که در علم به مرتبه اعلا رسیده اند، ولی تربیت انسانی ندارند که یک همچو اشخاصی ضررشان برکشور، ضررشان برملت، ضررشان بر اسلام از دیگران زیادتیر است." (Imam Khomeini, Ruhollah, 2006, p.533)

برنامه های فرهنگی مطلوب از دیدگاه کارشناسان و اندیشمندان دارای ویژگی هایی است. از جمله این که چنین برنامه ای باید گوناگون باشد، ویژگی ساختاری داشته باشد، مشارکت مردمی را در پی داشته باشد، داوطلبانه باشد، واقع گرایانه باشد، منطبق با وجدان عمومی باشد، آینده نگر باشد، به منطقه ای و ملی محدود نشود، بخشی از سیاست های اقتصادی و اجتماعی را در بر گیرد، به امر تنوع فرهنگی اهمیت بدهد، با توجه به مشکلات اولویت گذار باشد و براساس ارجاع باشد (Ghbrayi and others, 2007, p. 529).

آموزش عالی در قرن بیست و یکم در بعد فرهنگی باچالش هایی از جمله چالش سنت و تجدد، هویت، اوقات فراغت، ... خورده فرهنگ ها، جهانی شدن و تهاجم فرهنگی، مشارکت جویی، جامعه پذیری و اشتغال روبه روست. برای چیره شدن بر این چالش ها، توسل به فرهنگ غنی اسلام در عرصه علم آموزی می تواند مؤثر باشد (Farmahinifarahani, Mahmoud and safari 2012).

با توجه به تلاش های چشم گیر بخش فرهنگ در دانشگاههای آزاد اسلامی و با توجه به برنامه های فرهنگی فراوان در بخش های قرآن و عترت، ستاد اقامه نماز، فوق برنامه های فرهنگی و انجام ارزیابی های پی در پی از این برنامه ها به صورت گزارش عددی و ارایه ارقام مربوط به هرکدام ضروری است تا به ارزیابی اثرگذاری برنامه های فرهنگی در دانشگاههای آزاد اسلامی

پرداخته شود چرا که گزارش به صورت عدد و رقم نشان از اثربخشی برنامه های فرهنگی نمی باشد بلکه می بایست این برنامه ها افزون بر تغییر در دانش، تغییر در نگرش و در نهایت تغییر در رفتار افراد نیز ایجاد کند. به نظر می رسد دیدگاههای دانشجویان در این میان به عنوان مهم ترین عامل در حوزه فرهنگ و مشتریان مورد توجه این بخش بتواند راهگشا باشد.

پیشینه پژوهش

واژه فرهنگ واژه ای بسیار پیچیده است به گونه ای که هنگام بحث از فرهنگ، مجموعه ای از عناصر گوناگون اجتماعی و اعتقادی در کنار هم مورد بررسی قرار می گیرند. جالب آن که بیش تر با چنین موضوع پیچیده و حساسی بسیار سطحی و عامیانه برخورد می شود. از سوی دیگر، انقلاب اسلامی دارای مبانی فرهنگی و با هدف تحول فرهنگی شکل گرفته و ماهیت آن کاملاً متکی به یک نظام فرهنگی است. به همین دلیل نیز جامعه اسلامی و کشور مورد تهدید انواع بحران های فرهنگی و به تعبیر بهتر تهاجم فرهنگی واقع شده و خواهد شد. ماهیت مسایل فرهنگی و بحران های آن، خاصه خزندگی و نامرئی بودن و تاثیرات بلندمدت ناشی از آن ها بر حساس بودن کار می افزاید. بر همین اساس، در این جا به برخی از نظرات پژوهشگران این عرصه اشاره می شود. از آن جا که اصل برنامه ریزی فرهنگی با برنامه ریزی در سایر امور مشابه است، اصول کلی برنامه ریزی و فرآیند های آن در حوزه فرهنگ نیز جاری است. این گونه برنامه ریزی ها باید از نظر افق زمانی: کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت، از نظر سطح: عالی، میانی و عملیاتی، از نظر طیف مخاطبان: عام و خاص، از نظر تاثیرگذاری: عادی و راهبردی و از نظر قلمرو: منطقه ای، ملی و جهانی طراحی شوند (Godarzi, 2005).

برخی از پژوهشگران هدف های برنامه ریزی فرهنگی در محیط های دانشگاهی را شامل مورد های زیر دانسته اند:

- 1- کوشش برای بهبود کیفیت و کارایی آموزش رسمی دانشگاهی و نوآوری در آموزش های غیررسمی و تقویت استانداردهای رفتاری و تربیتی صحیح در میان دانشجویان 2- کمک به فرآیندهای آموزشی و پژوهشی در تربیت نسل آینده 3- بسط و گسترش فرهنگ علمی با هدف تقویت روح پژوهش و تفکر و افزایش نقش آگاهانه فراگیران در تولید دانش و گفت گوی علمی
- 4- فراهم آوردن زمینه های رشد و پرورش خلاقیت ها، قابلیت ها، استعداد های انسانی و آگاهی های فکری، اجتماعی و سیاسی 5- کمک به نظام آموزشی در ایجاد تقویت توانایی های فکری و ذهنی و مهارت های اجتماعی فراگیران و آماده کردن آنان برای زندگی در جامعه رو به تغییر و چند فرهنگی آینده 6- فراهم آوردن زمینه برای مطالعه گسترده فرهنگی و اجتماعی و ارتقای سطح تحلیل فراگیران با تاکید بر دیدگاههای میان رشته ای و کاربرد دانش رسمی و آموزشی جهت

یادگیری و مهارت آموزی 7- گسترش مشارکت دانشگاهیان در حیات فرهنگی و ترویج همکاری‌های علمی و بین‌المللی فرهنگی (Sorkhabi, M, 2004)

یکی از کارکردهای مهم مدیریت فرهنگی و البته، برنامه ریزی فرهنگی ارزیابی مستمر و نظارت بر امور و فرایندهاست. بی‌گمان زمانی که نیازی ایجاد می‌شود و هدفی شکل می‌گیرد تا آن زمان که برای تحقق هدف برنامه ریزی می‌شود و برنامه‌های به اجرا در می‌آیند، نظارت و ارزیابی شایسته و کافی، ضامن حسن انجام هر کدام از این موردهاست. چه بسیار برنامه‌های جامع و زیبایی که هدف‌هایی بزرگ و مهم را می‌بایست محقق سازند، ولی از آن جا که نظارت و ارزیابی به گونه عالمانه و دقیق اعمال نشده است، برنامه یادشده و هدف‌های آن بدون هیچ گونه تاثیرگذاری عملی باقی می‌ماند. تحقق هدف‌های فرهنگی در دانشگاهها نیز از این قاعده مستثنی نیست و مدیران فرهنگی باید در طول تحقق هر هدف به شناسایی کاستی‌ها و رفع آن به گونه مستمر اهتمام ورزند. با وجود هزینه‌های سنگینی که همه ساله صرف فعالیت‌های فرهنگی می‌شود، باز هم کاستی‌های زیادی مشاهده می‌شود. اگر به این موضوع به گونه سیستمی نگاه شود و سازمان فرهنگی دانشگاه را از آن زمان که هدف‌ها، سیاست‌ها و بودجه به عنوان درونداد سیستم و فعالیت‌های فرهنگی از تبدیل هدف‌ها و سیاست‌ها به برنامه‌های اجرایی و عمل به این برنامه‌ها را به عنوان فرآیند سیستم و آثار و نتایج آن‌ها به عنوان برونداد این سیستم در نظر گرفته شود، نظارت و ارزیابی می‌بایست در تمام این مراحل به گونه مستمر وجود داشته باشد. بدیهی است که هر کاستی در هریک از این مراحل وجود داشته باشد کل سازمان فرهنگی دانشگاه دچار نقص می‌شود. اگر نظارت و ارزیابی به گونه دقیق و مستمر انجام گیرد، هدف‌های فرهنگی به گونه کامل اجرا می‌شود و اگر کاستی در هدف‌ها و سیاست‌ها وجود داشته باشد، آثار و نتایج آن هدف‌ها به عنوان بازخورد می‌تواند راهگشای اصلاح این هدف‌ها و سیاست‌ها باشد (Bahadori, 2009).

برخی از صاحب نظران چهارده اصل را در برنامه ریزی فرهنگی لازم دانسته‌اند: 1- اصل نخست: تغییر ظاهر، 2- اصل دوم: تحول باطن، 3- اصل سوم: مداومت و محافظت برعمل، 4- اصل چهارم: اصلاح شرایط، 5- اصل پنجم: احساس مسئولیت، 6- اصل ششم: آراستگی، 7- اصل هفتم: فضل، 8- اصل هشتم: عدل، 9- اصل نهم: عزت، 10- اصل دهم: تعقل، 11- اصل یازدهم: تذکر، 12- اصل دوازدهم: مساحمت، 13- اصل سیزدهم: ابراز یا منع محبت، 14- اصل چهاردهم: سبقت (khandan, 2006).

پرسش های پژوهش

- 1- تاثیرگذاری برنامه های کانون قرآن و عترت از دیدگاه دانشجویان چه اندازه است؟
- 2- تاثیرگذاری برنامه های ستاد اقامه نماز از دیدگاه دانشجویان چه اندازه است؟
- 3- تاثیرگذاری فوق برنامه های فرهنگی از دیدگاه دانشجویان چه اندازه است؟
- 4- آیا تفاوتی معنادار بین عملکرد برنامه های کانون قرآن و عترت از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر وجود دارد؟
- 5- آیا تفاوتی معنادار بین عملکرد برنامه های ستاد اقامه نماز از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر وجود دارد؟
- 6- آیا تفاوتی معنادار بین عملکرد فوق برنامه های فرهنگی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر وجود دارد؟
- 7- آیا تفاوتی معنادار بین عملکرد کانون قرآن و عترت از دیدگاه دانشجویان رشته های تحصیلی گوناگون وجود دارد؟
- 8- آیا تفاوتی معنادار بین عملکرد برنامه های ستاد اقامه نماز از دیدگاه دانشجویان رشته های تحصیلی گوناگون وجود دارد؟
- 9- آیا تفاوتی معنادار بین عملکرد فوق برنامه های فرهنگی از دیدگاه دانشجویان رشته های تحصیلی گوناگون وجود دارد؟
- 10- آیا تفاوتی معنادار بین عملکرد ستاد اقامه نماز، کانون قرآن و عترت و فوق برنامه های فرهنگی از دیدگاه دانشجویان وجود دارد؟
- 11- مهم ترین نیازهای فرهنگی و معنوی دانشجویان از نظر خود آن ها چیست؟ (پاسخ از راه انجام مصاحبه).

لازم به یادآوری است که به علت محدودیت مورد نظر مجله از حیث تعداد صفحات مقاله، فقط پاسخ بدست آمده برای پرسش های 1 تا 6 و نیز پاسخ پرسش 11 که از راه انجام مصاحبه و تجزیه و تحلیل پرسش نامه ها حاصل شده را در این جا می آوریم و دیگر نتایج را در مقاله ای دیگر عرضه خواهیم کرد.

روش پژوهش

از نظر روش گردآوری داده ها، پژوهش از نوع میدانی است و از روش پژوهش ترکیبی با چارچوب کمی و بخشی نیز از راه کیفی (Mixed method) و شیوه جای دادن داده ها (Embedding)

استفاده شده است. در بخش کیفی با چهار گروه مرتبط با مسایل فرهنگی یعنی دانشجویان، اساتید، صاحب نظران و مجریان برنامه های فرهنگی مصاحبه نیمه ساختمند انجام گرفت.

جامعه آماری

جامعه آماری در این پژوهش تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی استان فارس به تعداد 120000 نفر بوده است.

فرمول محاسبه حجم نمونه مورد نیاز

در این پژوهش برای محاسبه حجم نمونه مورد نیاز از فرمول کوکران استفاده شده است. ویژگی عمده این فرمول این است که می توان حجم جامعه را نیز در آن دخالت داد و به یک نمونه منطقی تر دست یافت.

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N}(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1)}$$

n = حجم جامعه مورد مطالعه، P = برآورد نسبت صفت، t^2 = مقدار متغیر نرمال واحد متناظر با سطح اطمینان 95 درصد، q = درصد افرادی که فاقد صفت متغیر مورد مطالعه هستند، d^2 = تفاضل نسبت واقعی صفت در جامعه با میزان برآورد پژوهشگر برای وجود آن صفت در جامعه است که بیشینه نسبت آن (1/5) است.

بنابراین، حجم نمونه مورد نیاز پژوهش بر اساس فرمول بالا، 312 نفر محاسبه گردید، اما پژوهشگران برای بهتر انجام شدن کار پژوهش و اطمینان بیش تر، نمونه را به تعداد 1200 نفر انتخاب کردند که پس از اجرا، تعداد 963 نفر پرسش نامه ها را به درستی پاسخ و برگشت دادند و همین میزان مبنای تجزیه و تحلیل داده ها قرار گرفت.

روش نمونه گیری

در این پژوهش برای انتخاب نمونه مورد نیاز از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای استفاده شده است.

نوع پرسش نامه

الف) پرسش نامه سنجش فعالیت های کانون قرآن و عترت

این پرسش نامه به وسیله امیریان زاده و فرزانه (1392) براساس هدف های و فعالیت های بخش کانون قرآن و عترت و با توجه به مصاحبه انجام گرفته با مسئولان این بخش ساخته شد که دارای 14 گویه است. روایی پرسش نامه از راه روایی صوری و محتوایی محاسبه شده و از نظر کارشناسان نیز استفاده شد که معلوم شد پرسش نامه از روایی قابل قبولی برخوردار است و پایایی آن از روش آلفای کرونباخ 0/86 بدست آمد.

ب) پرسش نامه سنجش فعالیت ستاد اقامه نماز

این پرسش نامه نیز که به وسیله خود پژوهشگران و براساس هدف های و فعالیت های بخش ستاد اقامه نماز و با توجه به مصاحبه انجام گرفته با مسئولان این بخش ساخته شد، دارای 14 گویه است. روایی پرسش نامه قابل قبول و از راه روایی صوری و محتوایی محاسبه شد و از نظر کارشناسان نیز استفاده گردید. پایایی پرسش نامه از راه آلفای کرونباخ 0/85 بدست آمد.

ج) پرسش نامه سنجش فوق برنامه های فرهنگی

این پرسش نامه نیز به وسیله فرزانه و امیریان زاده (1392) براساس هدف های و فعالیت های بخش فوق برنامه های فرهنگی و با توجه به مصاحبه انجام گرفته با مسئولان این بخش ساخته شد که دارای 15 گویه می باشد. روایی پرسش نامه از راه روایی صوری و محتوایی محاسبه شد و نظر کارشناسان نیز بکار گرفته شد. پرسشنامه از روایی قابل قبولی برخوردار بوده و پایایی آن از راه آلفای کرونباخ 0/82 بدست آمد.

روش تجزیه و تحلیل داده ها

در این پژوهش با استفاده از آمار توصیفی میانگین و انحراف استاندارد و با توجه به آمار استنباطی، آزمون T و تحلیل واریانس اندازه گیری های مکرر و آزمون تعقیبی بونفرونی تحلیل داده ها صورت گرفته و تجزیه و تحلیل لازم انجام شده است.

داده های توصیفی داده های توصیفی

میانگین عملکرد برنامه های کانون قرآن و عترت از دیدگاه دانشجویان (2/57) و انحراف استاندارد آن (0/91) بدست آمده است و بر اساس میزان کشیدگی (0/19) عملکرد برنامه های کانون قرآن و عترت از دیدگاه دانشجویان، پایین تر از حد نرمال ارزیابی شده است. هم چنین، برنامه های ستاد اقامه نماز از دیدگاه دانشجویان با میانگین (2/63) و انحراف استاندارد (0/91) بدست آمده که بر اساس میزان کشیدگی (0/15) عملکرد برنامه های ستاد اقامه نماز از دیدگاه دانشجویان، پایین تر از حد نرمال ارزیابی شده است. عملکرد فوق برنامه های فرهنگی نیز از دیدگاه دانشجویان با میانگین (2/70) و انحراف استاندارد (0/97) بر اساس میزان کشیدگی (0/18) پایین تر از حد نرمال ارزیابی شده است.

یافته های استنباطی

۱- میزان اثربخشی برنامه های کانون قرآن و عترت از دیدگاه دانشجویان

میانگین اثربخشی برنامه های کانون قرآن و عترت از دیدگاه دانشجویان (2/56) پایین تر از سطح قابل قبول ($Q2=3$) ارزیابی شده است و بر اساس مقدار T بدست آمده در درجه آزادی (961) تفاوتی معنادار در سطح 0/0001 بین این دو میانگین وجود دارد.

۲- میزان اثربخشی برنامه های ستاد اقامه نماز

میانگین اثربخشی برنامه های ستاد اقامه نماز از دیدگاه دانشجویان (2/63) پایین تر از سطح قابل قبول ($Q2=3$) ارزیابی شده است و بر اساس مقدار T بدست آمده در درجه آزادی (962) تفاوتی معنادار در سطح 0/0001 بین این دو میانگین وجود دارد. هم چنین، میانگین تاثیرگذاری برنامه های ستاد اقامه نماز از دیدگاه دانشجویان از سطح کفایت مطلوب ($Q3=4$) پایین تر می باشد.

۳- میزان اثربخشی فوق برنامه های فرهنگی

میانگین اثربخشی فوق برنامه های فرهنگی از دیدگاه دانشجویان (2/70) پایین تر از سطح قابل قبول ($Q2=3$) ارزیابی شده است و بر اساس مقدار T بدست آمده در درجه آزادی (958) تفاوت معناداری در سطح 0/0001 بین این دو میانگین وجود دارد. هم چنین، میانگین تاثیرگذاری فوق برنامه های فرهنگی از دیدگاه دانشجویان از سطح کفایت مطلوب ($Q3=4$) پایین تر است.

۴- مقایسه ارزیابی دانشجویان دختر و پسر از عملکرد برنامه های کانون قرآن و عترت

با وجود آن که میانگین ارزیابی دانشجویان دختر از عملکرد برنامه های کانون قرآن و عترت (2/59) بالاتر از دانشجویان پسر (2/55) می باشد، اما بر اساس مقدار T بدست آمده در درجه آزادی (960)، تفاوتی معنادار بین ارزیابی دانشجویان دختر و پسر از عملکرد برنامه های کانون قرآن و عترت وجود ندارد و مقدار اثربخشی عملکرد برنامه های کانون قرآن و عترت، هم از دیدگاه دانشجویان پسر و هم دانشجویان دختر پایین تر از میانگین نرمال ارزیابی شده است.

۵- مقایسه ارزیابی دانشجویان دختر و پسر از عملکرد برنامه های ستاد اقامه نماز

بمنظور پاسخ دهی به این پرسش که آیا تفاوت معناداری بین عملکرد برنامه های ستاد اقامه نماز از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر وجود دارد؟ داده های مربوطه با استفاده از روش آماري آزمون T مستقل تحلیل گردید که نتایج آن در جدول 6، ارایه شده است. چنانکه در این جدول ملاحظه می شود با وجود آن که میانگین ارزیابی دانشجویان پسر از عملکرد برنامه های ستاد اقامه نماز (2/66) بالاتر از دانشجویان دختر (2/59) می باشد، اما بر اساس مقدار T بدست آمده در درجه آزادی (961)، تفاوت معناداری بین ارزیابی دانشجویان دختر و پسر از عملکرد برنامه های ستاد اقامه نماز وجود ندارد. هم چنین، میزان اثربخشی عملکرد برنامه های ستاد اقامه نماز هم از دیدگاه دانشجویان پسر و هم از دیدگاه دانشجویان دختر پایین تر از میانگین نرمال ارزیابی شده است.

۶- مقایسه ارزیابی دانشجویان دختر و پسر از عملکرد فوق برنامه های فرهنگی

گرچه میانگین ارزیابی دانشجویان دختر از عملکرد فوق برنامه های فرهنگی (2/76) بالاتر از دانشجویان پسر (2/65) می باشد، اما بر اساس مقدار T بدست آمده در درجه آزادی (957)، تفاوت معناداری بین ارزیابی دانشجویان دختر و پسر از عملکرد فوق برنامه های فرهنگی وجود ندارد و عملکرد فوق برنامه های فرهنگی از دیدگاه دانشجویان پسر و دختر پایین تر از میانگین نرمال ارزیابی شده است.

دلایل برآمده از مصاحبه و پرسش نامه ها

از بررسی پرسش نامه ها و دقت در پاسخ های تشریحی داده شده به وسیله مصاحبه شوندگان، دلایلی برای عدم تأثیرگذاری مناسب برنامه های فرهنگی بدست آمده که خلاصه آن ها در مورد هر یک از فعالیت های فرهنگی به قرار زیر است:

الف- نشریات کانون قرآن و عترت

تبلیغاتی و نمایشی بودن بیش تر نشریات، نبودن پیوستگی لازم در ارایه مطالب، ضعف علمی در محتوا، ناتوانی در پاسخگویی به پرسش ها و شبهات دانشجویان، نداشتن جذابیت ساختاری و شکلی، استفاده نکردن از توانمندی های اساتید و پژوهشگران، مشارکت ندادن خود دانشجویان در امور اجرایی و محتوایی نشریات و توزیع نکردن به موقع و هدفمند آن ها از جمله دلایلی است که از سوی دانشجویان برای عدم تأثیر گذاری مناسب منشورات کانون های قرآن و عترت ذکر شده است.

ب- محافل انس باقرآن کریم

برگزار نشدن محافل انس با قرآن یا نادر بودن چنین جلسه هایی با همه جذابیتی که دارد، بی‌دقتی در زمان برگزاری آن که معمولاً در نیمه پایانی ترم و نزدیک به امتحان ها و آن هم با اطلاع رسانی ضعیف انجام می شود، استفاده نکردن از قاریان مشهور داخلی و بین المللی و مشارکت ندادن خود دانشجویان در این گونه برنامه ها عواملی است که آنان برای اندک بودن تأثیرگذاری این بخش از فعالیت های فرهنگی بیان کرده اند.

ج- مسابقات، جشنواره ها و نمایشگاه های قرآنی

- 1- در زمان مناسب انجام نمی شوند.
- 2- محتوای آنچه در نمایشگاه ارایه می شود با نیاز های قشر فرهیخته و دانشجو تناسب لازم را ندارد.
- 3- مشارکت دانشجویان در آن ها فراگیر نیست.
- 4- کلاس های پیش آزمون و دوره های فشرده به وسیله اساتید مجرب قرائت، تفسیر و مفاهیم برگزار نمی گردد.
- 5- در این مسابقات بیش تر افراد خاص که قاری، مفسر و مترجم قرآن هستند، امتیاز می آورند و بقیه محرومند.
- 6- دانشجویان بسیار مشتاق اند تا مباحث روز از راه آیات قرآنی تفسیر گردد.
- 7- تعداد شایان توجهی از دانشجویان بر این باورند که متولیان این امور توجه چندانی به کیفیت برنامه ها ندارند.
- 8- قصد و نیت قرب الهی را از سوی مجریان مدنظر قرار نمی دهند.
- 9- متأسفانه به دنبال ارایه آمار و گزارش می باشند و این وظیفه را در حد رفع تکلیف انجام می دهند.

10- این گونه فعالیت های مذهبی و معنوی نیاز به عشق، احساس و تعهد قلبی دارد تا تاثیرگذاری مطلوب را داشته باشد.

د - برگزاری نماز و برنامه های فرهنگی مرتبط با نماز

- 1- نداشتن برنامه ریزی مناسب کلاس ها با توجه به وقت نماز.
- 2- حضور کم رنگ اساتید، مدیران گروه و مسئولان دانشگاه در نماز جماعت.
- 3- نامناسب بودن محل اقامه نماز از نظر زیبایی، معطر بودن، نظافت، سکوت و آرامش، در دسترس بودن و...
- 4- مشارکت ندادن دانشجویان در مدیریت نمازخانه و برگزاری نماز و برنامه های فرهنگی مرتبط با آن.
- 5- برخورد نامناسب متولیان امر نماز با نمازگزاران .
- 6- طولانی شدن نماز و برنامه های جانبی آن.
- 7- ناکافی بودن اعتکاف های دانشجویی با محتوای غنی و بهره گیری از سخنرانان عالم و حرفه ای و ایجاد فضای عرفانی.
- 8- غفلت از برپایی نمایشگاههای فرهنگی، علمی و هنری با موضوع نماز و کلاس های آموزش قرائت، احکام و فلسفه نماز.
- 9- بی توجهی به جذابیت های شخصیتی، خوش رویی، سخنوری و مهارت های ارتباطی امامان جماعت در هنگام انتخاب آنان.
- 10- عدم استفاده از احادیث لطیف، نو، بشارت دهنده و منطبق با عقلانیت و قابل فهم برای قشر جوان .

ه - فوق برنامه های فرهنگی

- 1- برگزاری مناسبت ها همچون اعیاد، شهادت ها به لحاظ محتوایی در حد تکریم و تعظیم شعائر بوده و کیفیت برگزاری آن ها نتوانسته نیاز معنوی دانشجویان را تامین کند.
- 2- مراسم ازدواج دانشجویی، تشریفاتی و در حد یک مراسم نمادین برگزار می شود و بخش های آموزنده آن کم است.
- 3- کمبود بسته های فرهنگی هدایی مرتبط با ازدواج دانشجویی و عمره دانشجویی.
- 4- مشارکت ندادن دانشجویان در تصمیم گیری، برنامه ریزی و مدیریت برنامه های فرهنگی.
- 5- برخورد نامناسب و بدون جاذبه متولیان امور فرهنگی.

مهم ترین نیازهای فرهنگی و معنوی دانشجویان از نظر خود آن ها

- با توجه به نتایج بدست آمده از پرسش های چهارگزینه ای و نیز پاسخ های تشریحی مصاحبه شدگان، موردهای زیر مهم ترین نیازهای فرهنگی قشر جوان دانشجو می باشد:
- برنامه های متناسب با نیازهای معنوی دانشجویان و بر مبنای قوانین و چارچوب های اسلامی، اما به صورت شاد و متنوع.
 - نشست های مذهبی با بزرگان مذهبی ایران.
 - اجرای برنامه های فرهنگی به وسیله خود دانشجویان و مشارکت دادن آن ها در همه موردها.
 - آموزش روش های موفقیت در زندگی بر مبنای قرآن.
 - برگزاری اردوهای زیارتی- سیاحتی در همه ترم ها.
 - اعزام به مکه مکرمه با آموزش فلسفه حج برای دانشجویان.
 - برگزاری گردهمایی ها و همایش های فرهنگی- علمی در دانشگاه.
 - برگزاری دوره های آموزشی آداب، احکام و اسرار نماز.
 - نشست های علمی- مذهبی با عنوان فلسفه عبادت و راز و نیاز.
 - کرسی های آزاد اندیشی با موضوع های نماز و عبادت، حجاب و حج شناسی.
 - معرفی افراد موفق به عنوان الگوی مناسب در دانشگاه.
 - برگزاری با شکوه مراسم ازدواج دانشجویی به همراه آموزش مهارت های زندگی مشترک.
 - معرفی و تقدیر از دانشجویان برتر فرهنگی.
 - برگزاری نمایشگاههای قرآنی به صورت گسترده و مکرر.
 - برگزاری دوره های آموزشی حافظ شناسی، مولانا شناسی و معرفی نخبگان فرهنگی کشور.
 - توسعه و پرورش مهارت های اعتقادی، از راه برگزاری کارگاههای آموزشی، سمینار و همایش.

جمع بندی و نتیجه گیری

ماموریت معاونت فرهنگی دانشگاهها عبارت است از توسعه و گسترش فرهنگ و ارزش های اسلامی و انقلابی و پرورش انسان های متعهد و متخلق به اخلاق اسلامی، حفظ هویت معنوی و اسلامی در محیط دانشگاه تقویت و افزایش کارکردهای فرهنگی با رویکرد اسلامی ایرانی. به همین دلیل، توجه به امر تأثیرگذاری و اثربخش بودن برنامه های فرهنگی به جای کمیت گرایی ضرورتی اجتناب ناپذیر است، اما متأسفانه به علل گوناگون از جمله بی توجهی به نیازها، شخصیت و علایق دانشجویان و استفاده نکردن از کارشناسان و صاحب نظران، شرکت ندادن مخاطبان در تصمیم گیری ها، برنامه ریزی ها و اجرای برنامه ها، به روز نبودن و ناتوانی متولیان در برقراری

ارتباط موفق با جوانان، میزان تأثیر گذاری برنامه های فرهنگی معمول در دانشگاههای آزاد اسلامی از نظر دانشجویان از حد قابل قبول هم پایین تر است. بدیهی است با توجه به مشابهت برنامه ها و مخاطبان آن ها، در سایر دانشگاهها نیز چنین وضعیتی حاکم است. از این رو، پیشنهادهای کاربردی زیر می تواند تا حد زیادی تأثیرگذاری و سازنده بودن برنامه های فرهنگی را در محیطهای دانشگاهی بهبود بخشد:

- انتصاب و بکارگیری متولیان و مدیرانی با ویژگی های خدمت گزاری یعنی رهبرانی که برای دیگران ارزش قائل می شوند به ارزش ها و باورهای دیگران احترام می گذارند و نیازها، علایق و اولویت های اعتقادی آنان را برخواسته های خود ترجیح می دهند. مسئولانی که باور داشته باشند هدف های متعالی رشد انسانی در صورت برطرف شدن نیازهای فرهنگی و انسانی افراد محقق می شود و مسئولیت اخلاقی برای آن ها ارزش مهم و حیاتی داشته باشد.

- ایجاد و فراهم کردن فرهنگی در دانشگاه که خدمت گزاری در آن دارای ارزش اساسی باشد، فرهنگی که در آن خدمت کردن به دیگران به عنوان یک باور قلبی پذیرفته شده است. این فرهنگ محیط را تبدیل به محیطی سالم و شفا بخش می کند که هدف اساسی آن خلق یک چشم انداز مشترک در دانشگاه می باشد.

- برای ایجاد چنین فرهنگی مدیران می بایست با تاکید بر هدف های کلی و خلق سیستم های پاسخگو، اجتماع سازی کنند و از راه برخورد مبتنی بر صداقت به دیگران اعتبار ببخشند. دیدگاه مثبت نسبت به خدمت رسانی را پرورش داده واز آن حمایت های لازم را انجام دهند، به صورت عملی به نیازها و علایق دانشجویان در دانشگاه توجه نشان داده و افراد را در تصمیم گیری ها مشارکت دهند.

- توسعه و پرورش مهارت های اعتقادی، از راه برگزاری کارگاههای آموزشی، سمینارها و همایشها. - برخورد با محبت و احترام نسبت به افراد، استفاده از ارتباطات مبتنی بر گشاده رویی، ارزش دادن به افراد بوسیله توجه و اولویت دادن به نیازهای آنان.

- روشن بودن هدف ها، ایجاد هماهنگی، قدر دانی و حمایت آشکار از تلاش های افراد. - استفاده از رویه های روشن و آشکار و بدون ابهام برای تصمیم گیری ها و تاکید بر ارتباط موثر، صادقانه و شفاف.

- مشارکت دادن هرچه بیش تر دانشجویان، اساتید و کارکنان در تدوین هدف های و برنامه ریزی های بخش های گوناگون فرهنگی.

- به روز شدن برنامه های فرهنگی، تناسب میان نیاز و اجرای برنامه.

References

- Akbari, M.A. (2002). The experiences of cultural planning in Iran. Journal of Popular Culture, No. 33.(in Persian)
- Ali Asgari, I. (2011), "The impact prayer on people's lives " New Life magazine in Islam, Third Edition. .(in Persian)
- Ardakani, M. (2010) "cultural engineering and management at the country's Supreme Leader," Fars News Agency, Saturday, Persian date Tir 30 months. .(in Persian)
- Azadeh Evans, K. (2002), cultural programming, translation Parviz Ejlali, Journal of Popular Culture, Number 33. .(in Persian)
- Ebrahim Abadi , H. (2010) "cultural and social planning in the area of education and universities." Manual planning and management of student activities office social planning and cultural studies. .(in Persian)
- Farmahini farahani, M. Roshani, & A.R. Asefi, A. (2012) The components of student desirable culture model in the Qur'an and Sunnat, Journal of Science and Religion, No. 12.(in Persian)
- Ghbrayy et al (2007). World Report on Culture, the National Commission for UNESCO Publishing.(in Persian)
- Hadavi, A. & Heshmti , M. (2012) " Factors affecting trends Pardis student of Shahed University to pray (with an emphasis on families religious atmosphere , groups of friends, Faculty professors) Journal of Culture at the Islamic University, N.3 .(in Persian)
- Jafarian, M. & Abdulmutallab, A. (2009) behavioral patterns and religious students during their study, Journal of Islamic Azad University, Volume 6, Number 14.(in Persian)
- Khomeini, R. (2006) "the books of the Imam" Khomeini's statements and messages) Tehran Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works.(in Persian)
- Khandan, Doctor A., (2006) "the fundamentals of the concept of cultural planning and cultural engineering." .(in Persian)
- Lotfi, M., Rejali, M, & Tenants, M. (2012) attitude of students of Esfahan Medical Sciences University School of Public Health to veil women and some influencing factors, Journal of Health System, Volume 8, N. 3. .(in Persian)
- Mazbohi, S., & Melki, H. (2012) optimal model of student culture in the Qur'an, Journal of Culture Scientific and research at the Islamic University. second year . N.1, spring 91.
- Mehdi Zadeh, A. (2009) "Strategies attract young people to the mosque and influence of worship and prayer on their success," the eighteenth session of the Global Prayer, First Edition. .(in Persian)
- Mirian, S. A. Hassan Zadeh, Ramezan, & Sakhaee, Kh. (2012), "The relationship of intimacy with the Qur'an and mental health" Journal of Babol University of Medical Sciences. .(in Persian)

- Nasirzadeh, R., et al (2011). Comparison attitude and commitment dormitory students and other students to prayer and perceived personal barriers, social and environmental about it. Journal of Culture Scientific and research at the Islamic University. first year, N.2, summer 2011 . .(in Persian)
- Nikkar, M. Abbas Zadeh, A. & Nekooi, F. (2005), Shiraz University Students' Attitudes towards cultural events and factors affecting their participation in these activities, Journal of Humanities and Social Sciences, Shiraz University, No. 45.(in Persian)
- Rajabi, S. (2010) "Evaluation of the students observe hijab and its impact on happiness" Journal of Shiite women, No. 25. .(in Persian)
- Ranayy, F. Frost, A. & Zaheri, F. (2009) "The Attitude and Practice of Prayer and its association with depression in students of Kurdistan University of Medical Sciences" Journal of Medicine, Vol. 19, N.4. .(in Persian)
- Salehi Amiri, S.R. & Dolat Abadi, A. (2008), Foundations of cultural policy and planning. Strategic Research Institute - Department of Social and Cultural Research. .(in Persian)
- Shahabi, A. (2010) "The role of prayer in personal and social life" of the Proceedings of the Eighteenth Session of the Global Prayer. .(in Persian)
- Shaheeni, M. A. (2008) The necessity of attention to marriage and its benefits, Toloo Publications, Third Edition. .(in Persian)
- Soleimani, I. & Azizi, B. (2009) "Prayer, Congregational Prayer and spiritual reconstruction students" of the Proceedings of the Eighteenth Session of the Global prayer. .(in Persian)
- Sorkhabi, M. (2003) "Planning the development of universities" martyr Beheshti University. .(in Persian)
- Taghavi, M. R. (2012) "Qbz- theory emerged: cognitive explanation for the activation of enjoining good and forbidding wrong in society," Journal of Islamic Education, No. 14. .(in Persian)
- Taheri, A. (2012) The relationship between prosperity and mental health in marriage between male and female students Mashhad Ferdooosi University, a master's thesis. .(in Persian).